

UDK: 811.163.42'282
811.163.42'282:811'131.1
Izvorni znanstveni rad
Rukopis primljen 20. I. 2022.
Prihvaćen za tisak 24. XI. 2022.
<https://doi.org/10.31724/rihjj.48.2.9>

Luka Velić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Poslijediplomski studij Hrvatska filologija u interkulturnom kontekstu
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
orcid.org/0000-0001-8561-2118
lvelic@ffzg.hr

NAGLASAK TALIJANIZAMA NA *-IN* U ŠEST HRVATSKIH GOVORA

U članku se govori o naravi naglasaka talijanizama na *-in* u šest čakavskih govora: susačkome, vrgadinskome, primoštenskome, splitskome, milnarskome i korčulanskome. Nakon opisa naglasnoga stanja u tih šest govora sinkronijski se i dijakronijski opisuje naglasak u tim talijanizmima. Usporedbom se dolazi do zaključka o zajedničkome (općem) naglasnom stanju u njima u prošlosti i danas, odnosno o stranome (talijanskom) utjecaju na naglasnu distribuciju.

1. Uvod

U radu se opisuje sinkronijski i mjestimice dijakronijski naglasak talijanizama s dočetkom *-in* u šest hrvatskih govora. Pritom talijanizmima držimo i toskanizme i mletacizme. Govori su čakavski: susački, vrgadinski, primoštenski, splitski, milnarski i korčulanski. Dočetak *-in* u talijanskome jeziku često označuje umanjenice, a uslijed talijanskoga utjecaja u hrvatskome leksiku prema dijalektnim rječnicima dosta je čest u brojnim čakavskim govorima. Tako od ovdje analiziranih govora u govoru Vrgade (Jurišić 1973), Primoštena (Perkov 2020: 57–306), Splitska (npr. Menac-Mihalić i Menac 2011: 315–325), Milne (npr. Marinković 2010: 84–117) te Korčule (Kalogjera, Svoboda i Josipović 2008). Naglasni je razvoj u tih šest čakavskih govora u posuđenicama koje sadržavaju taj dočetak

vrijedno pomnije analizirati. Ovdje se zapravo objašnjava položaj naglasaka u sustavima jer je uočeno da je u svim analiziranim govorima barem povijesno na dočetu stajao dugosilazni naglasak. Taj naglasak ondje je većinom ovjeren i danas, odnosno on je ondje od ulaska talijanizama u sustav govora i nije postao od neoakuta.¹ Kako se raščlanjuju posuđenice te s njima u vezi vanjskojezični utjecaj na domaći sustav, posrijedi je ograničena sustavna pojava nastanka dugosilaznoga naglasaka na nepočetnome slogu, tj., dočetnome u N jd. Usporedbom se govorâ pokazuje da je veoma raširen, a razvijen je pod talijanskim utjecajem, usp. (Milna prema Marinković) *bruškîn* ~ tal. (tosk.) *bruch'ino*, ven. (mlet., Borerio 1829: 74) *bruschin*. To je ipak i hrvatski, a ne samo talijanski jezični sloj jer je unesen prema riječima koje su ga već sadržavale, kao *trōjstvô* i sl., odnosno u talijanizmima pri posuđivanju rabe se domaći, već postojeći prozodemi. Dakle, inventar ostaje hrvatski (naglasci su: ", ^, ~ u starome tronaglasnom sustavu), a distribucija biva promijenjena pod talijanskim utjecajem (^, a ne ~ u *bruškîn* i u kosim padežima, za razliku od *trōjstvô*, gdje ^ nastaje starim kompenzatornim duljenjem). Talijanizmi na *-in* stoga imaju nepomičan naglasak u promjeni, kao i neke druge imenice slavenskoga podrijetla, npr. (Susak) *limuncîn*, *-a* kao (Kapović 2020: 514) [*'miš*]² (prvi je podatak prema Hrasti, Hammu i Guberini – Kapović (2020: 532), čiji se primjeri ovdje ponajprije uzimaju u obzir jer vjernije i točno odražavaju fonološki sustav današnjega susačkoga govora, a i onoga u prošlosti koji su opisivali Hraste, Hamm i Guberina, ne donosi primjere talijanizama na *-in*, ali ističe kako talijanizmi, kao i drugdje u čakavskim govorima, i u susačkome imaju dugosilazni aloton). Posrijedi je naglasna paradigma A³, no takva je naglasna paradigma A preinačena odnosno inovativna.⁴ Rjeđe su tali-

¹ Neneoakutskoga je podrijetla i ^ u domaćim riječima poput *grād*, (G mn.) *kûcā*, (ovisno o govoru, GA jd.), *stārca*. Usp. Kapović 2015: 230, 272–273, 554. Razvoj od neoakuta bilježi se doduše u brojnim čakavskim, kajkavskim i štokavskim govorima kao manje ili više sustavan na kraju riječi (*ibid.*: 655–661), ovdje dijelom u susačkome (v. poglavlje 3).

² Hraste, Hamm i Guberina tu riječ navode kao *mīš*.

³ Pojam naglasne paradigme i podjela jesu prema Kapoviću (2015: 765–770).

⁴ Naime, izvorna hrvatska (tj., čakavsko-štokavsko-kajkavska) n. p. A, nastala nakon praslavenskoga razdoblja, podrazumijeva postojanje kratkosilaznoga naglasaka na osnovi. On je ondje podrijetlom od staroga akuta u primjerima poput psl. **dědъ* i, rjeđe, kratkoga neoakuta u primjerima poput psl. **vòl'ā* (s naknadno produženim [a]). Dakle, ondje nema etimološkoga dugosilaznoga naglasaka. Osim toga, u govorima koji su izgubili neoakut i u standardnome jeziku na osnovi može biti i dugosilazni naglasak, podrijetlom dugi neoakut u primjerima poput psl. **sūšā* (hrv. knj. *sūša*). I takvi primjeri pripadaju naglasnoj paradigmi A, a dugosilazni naglasak ondje se razlikuje, osim podrijetlom, i položajem od onoga u talijanizama na *-in*. Sva su tumačenja naglasaka u domaćih riječi slavenskoga podrijetla prema Kapoviću (2015: 765 – usp. bilješku 2846).

janizmi na *-in* poprimali i neoakut u govorima te također bili sklanjani prema naglasnoj paradigmi B. Tako je u manjoj mjeri u bračkim čakavskim govorima, a samo donekle i u milnarskome. Donekle je tako i u primoštenskome te u većoj mjeri u splitskome govoru (Menac-Mihalić i Menac 2011: 315–325). Uglavnom je tako i u korčulanskome govoru. Gdje su talijanizmi na *-in* potpali pod naglasnu paradigmu B, bolje su prilagođeni hrvatskomu naglasnomu sustavu. To je zato što naglasna paradigma B u izvornome obliku također podrazumijeva neoakut u nominativu (podrijetlom od praslavenskoga dugoga neoakuta dočim je kratki neoakut gotovo u svim štokavskim i u svim čakavskim govorima dao kratkosilazni naglasak⁵) i kratki (> kratkosilazni) naglasak na nastavku u kosim padežima. Ondje gdje je građa naglasno neujednačena, opis se čini i prema naglasnim paradigmama, a temeljem naglasnih paradigama izvode se i zaključci.

2. Cilj i metodologija

Ciljem je ovoga rada opisati naglasnu distribuciju u talijanizama na dočetak *-in* u sklopu naglasnoga opisa šest čakavskih govora. Time se pokazuje kako je riječ o naglasnoj inovaciji, no da ton (naglasak), odnosno dio inventara, nije nov i da se realizira u samostalnoj riječi kao i na drugim mjestima. Usp. (Primošten) *bruncîn ~ dûx* (primjeri su prema Perkovu). Pokazuje se kako je promijenjena naglasna distribucija u imenica (iako dijalektno u nekim čakavskim govorima $\hat{}$ postoji u glagolskim oblicima poput (1. l. jd. prez.) *kopâm*, odnosno *luskî*⁶), no inventar i realizacija ostali su isti.

U trećem poglavlju daje se opis naglasnoga sustava govora čija se građa ciljano promatra u četvrtome poglavlju. Osim rječnika i dijalektoloških opisa korišteni su i drugi izvori, kao Lisac 2010, za potpuniji pregled naglasno relevantnih poja-

⁵ Usp. *bòb* < *bòbъ, također (G jd.) *bòba* < st. i dij. *bobā* < *bobā, gdje je nepomaknuto " odrazom kratkoga naglasaka ('). Za odraz dugoga neoakuta usp. dij. čak. (Kapović 2010: 69) *pūt* – *pūtā* <(<) psl. *pŭtъ – *pŭtī (*i-osnova). Kratki je neoakut od štokavskih govora sinkronijski jedino u Kladnju i okolici u BiH dao uzlazni naglasak bez zanaglasno visoka ostvaraja, bilježen kao ', a takav naglasak odrazom je i staroga akuta. Prema njima kratki je (i pokraćeni dugi) cirkumfleks ondje dao ". Potonje je odrazom svih triju naglasaka u svim drugim štokavskim i čakavskim govorima (Kapović 2015: 373), a u kajkavskim govorima u određenim uvjetima dolazi do duljenja u dugi neoakut (*ibid.*: 380–381). Također se povijesno razlika između staroga akuta i kratkoga neoakuta čuva i u jeziku Jurja Križanića u jednosložnica (*ibid.*: 373). Za primjere iz kladanjskoga govora usp. (*ibid.*: 219–220 – ondje su primjeri prema Remetićevoj (2004: 655–658) građi).

⁶ Hvala Mati Kapoviću na podatcima.

va. U četvrtome poglavlju prema dosad poznatim dijalektološkim odrednicama raščlanjuje se kakva je narav talijanizama na *-in* u svakome pojedinom govoru. Pritom je karta kojom se ovdje služi na prvome mjestu Brozovićeve (1997: 156). Govori se opisuju od sjevera prema jugu. Nedvojbeno je posrijedi talijanski proizvodni unos u promjeni naglasne distribucije, no i istodobno prilagođavanje hrvatskomu naglasnomu sustavu. Naglasno prilagođavanje razvidno je kako glede izvorne (unesene prema domaćemu naglasnomu sustavu pod utjecajem talijanskoga), često i jedine dugosilaznosti naglaska, tako i usklađivanja s postojećim naglasnim paradigmama i širenja neoakuta. Zato se za govore čiji je naglasak dugosilazni tvrdi da imaju samo nepromijenjen naglasak premda govori mogu biti naglasno veoma arhaični i jako dobro čuvati stare naglasne smjene (kao milnarski), te je prema tim smjenama očito kako je dugosilazni naglasak unesen promjenom distribucije toga naglaska u sustavu pod talijanskim utjecajem. Nasuprot tomu, u drugim govorima naglasno je mjesto i novije jer su govori (dotično splitski, primoštenski i korčulanski) inovativniji s nepotpunim naglasnim pomakom te je stari dugosilazni naglasak u novijim slojevima tih govora, koji su još inovativniji nego stariji slojevi, pogođen naglasnim pomakom kao i druga mjesta u sustavu. I sinkronijski i dijakronijski promatra se stanje u splitskome, korčulanskome te u primoštenskome govoru. Ostali su govori opisani sinkronijski, no neki dijakronijski osvrtni načinjeni su za susački govor. Na taj način dobiva se potpuna slika o naravi naglaska na samoglasniku dometka *-in*, koji je svugdje dug. Drukčija su rješenja u kosim padežima rjeđa u govorima splitskoga otočja pod utjecajem imenica poput *dīm – dīma*. Opis naglaska u šest govora te njegova raspodjela mogu biti poticajem za istraživanje takva naglaska u drugim čakavskim govorima, čemu u prilog ide zemljopisna razvedenost raščlanjivanih govora te sličnost u naglašivanju.

3. Kratak opis govora koji se obrađuju

Od šest čakavskih govora jedan je srednjočakavski (susački) te pet južnočakavskih (vrgadinski, primoštenski, splitski, milnarski i korčulanski). Posrijedi su uglavnom konzervativni govori, pri čemu primoštenski, splitski i korčulanski, a naročito splitski, pokazuju tendenciju naglasnoga povlačenja. Ono je u Splitu, gleda li se govor prosječna Splićanina barem u medijima, gotovo dovršeno.

Susački govor prema Kapoviću (2020: 525) ima dvonaglasni sustav bez fonološki razlikovne tonske oprjeke (*ibid.*: 515), a neoakutski i dugosilazni izgovor dugoga naglasaka postoje kao fonetski razlikovne jedinice (*ibid.*: 530). To je vidljivo i prema opisu Hraste, Hamma i Guberine (1956: 86–87), koji na prvi pogled opisuju tronaglasni sustav, no kako ondje neoakut biva fakultativan ili dokinut na kraju (*ibid.*: 87) te je u žena rašireniji nego u muškaraca u svim položajima (*ibid.*), što povećava fakultativnost toga naglasaka, te zbog drugih smjena (*ibid.*: 93) povezanih s fakultativnošću, još su i raniji autori pronalazili u opisu susačke prozodije dvonaglasni sustav (o tome vidi Kapović 2020: 498–499, 525, 530), kao i sam Guberina u razgovoru sa Steinhauerom (*ibid.*: 525 – bilj. 138). Dugi naglasak u susačkome govoru uglavnom se ostvaruje neoakutski u svim slogovima (uključujući i jedini) osim na posljednjem slogu višesložnica, gdje se obično ostvaruje kao dugosilazni naglasak, npr. *pīr*, *γodīšće*, (N mn.) *γūōsti* ‘osti’ (s protetskim *γ* u susačkome, a za značenje ‘osti’ usp. *ibid.*: 507) prema (2. l. jd. prez.) *bolī*, *γospodōr* (*ibid.*: 530–531). Talijanizmi proturječe toj distribuciji te se u njima, kao i drugdje u čakavskim govorima, na nepočetnim slogovima ostvaruje dugosilazni aloton, vjerojatno jer se preuzima talijanski izgovor, npr. *šetemōne* ‘tjedan’, (N jd. ž. r. neodr.) *kuntjēnta* ‘zadovoljna, sretna’ (*ibid.*: 532). Ovdje je tragom potonjega zaključka zadatkom promotriti kako se ostvaruje naglasak u talijanizama na *-in*, koje Kapović nije bilježio. Rijetki su primjeri i prema Hrasti, Hammu i Guberini, no zapis se slaže s Kapovićevim zaključkom o naglasku u talijanizama, usp. *berekīn*, *kapelīn*, *limuncīn* (Hraste, Hamm i Guberina 1956: 99), gdje je (G jd.) *berekīna* itd.

Vrgadinski govor uglavnom je arhaičan, no donekle i inovativan, zbog čega posjeduje vrlo širok sustav naglasnih smjena. Prema Jurišićevu (1966: 60, 62) opisu sadržava tronaglasni sustav te, kao i susjedni štokavski govori na obali, a i u zaleđu (npr. za Perković i Badanj (Čilaš 2002: 47–48)), dobro čuva zanaglasne duljine, ali i prednaglasne, kojih u štokavskim govorima na obali i dublje na kopnu nema. U sustavu jednosložnica imenice *pūt* i *dvōr* usustavile su neoakut i u kosim padežima (te usp. npr. G jd. *pūta* (Jurišić 1966: 71)). Naspram njima ostale jednosložnice i dvosložnice nisu pretrpjele usustavljivanje, usp. (N jd.) *Bēč*, *bugvīl* – (G jd.) *Bēčā*, *bugvīlā* (*ibid.*: 72). To je povećalo naglasnu smjenjivost u paradigmi za jedan podsustav, a u govoru još je zamijećeno kako se neki talijanizmi, kao *kapit^oân* te *mezarolīn* (*ibid.*: 71), sklanjaju s dugosilaznim naglaskom u cijelosti.

Primoštenski govor, kao općenito južnočakavski kopneni govori, pripada među govore s peteronaglasnim sustavom (Kurtović Budja 2010: 136). Kurtović Budja (*ibid.*: 134–136) očito zaboravlja donijeti primjere s kratkouzlaznim i dugouzlaznim naglaskom, koji jesu dijelom sustava prema oglednome primjeru (*ibid.*: 150 – usp. *jèmatva*, (3. l. jd. prez.) *nije, mágla*). Premda se staro naglasno mjesto dobro čuva – čemu svjedoče razni primjeri poput *jazik, otác*, (N mn.) *mîsi*, (N mn.) *vlâsi*, (3. l. jd. prez.) *krîvi se*, (G mn.) *sinõv* (*ibid.*: 128, 131, 133) – čini se kako se to čini poglavito u govoru starijih Primoštenaca. Za to usp. (Kurtović 2005: 533), gdje se, s druge strane, nagoviješta novoštokavska narav govora mlađih Primoštenaca. Također su moguće razlike u govoru pojedinih naselja, te za govor Burnjega i Južnoga Primoštena neoakut je, izgleda, podjednako dobro očuvan prema primjerima (*ibid.*: 30; no i podložan je zamjenama, *ibid.*: 31), a usp. i dvostruki naglasak, npr. *xrasničàti, cukàrîn* (*ibid.*: 29). Građa se iz primoštenskoga govora tih dvaju naselja ovdje proučava prema primjerima koje je skupio Perkov.

Splitski je govor temeljem južnočakavski, no s brojnim novijim štokavskim crtama, koje prevladavaju kao tendencije u naglašivanju te je naglasni sustav samo u (naj)starijih govornika peteronaglasnim (Menac-Mihalić i Menac 2011: 15; Menac-Mihalić i Celinić 2012: 198–199). Danas u Splitu zapravo dominiraju štokavci ikavci dočim su donedavna dominirali čakavci [ikavci] (Lisac 2003: 50), a Kapović (2004: 101) ističe kako je splitski (čakavski) govor još otprije uvelike poštokavljen uslijed priljeva brojnih štokavaca iz zaleđa. Jamačno zbog toga Lisac (2003: 160; 2010: 188) analizira ga i kao novoštokavski ikavski i kao južnočakavski govor. Već u starijemu jeziku s izrazitijim čakavskim karakteristikama, preciznije u govoru pripadnika dviju generacija s konca XIX. stoljeća (Vidović 1992: 29, 31), odnosno prema korpusu (*ibid.*: 30–31, 31–42) primjećuje se da je gotovo nestao slijed prednaglasne duljine i naglasaka. On je ondje ipak očuvan i proširen u genitivu jednine (*ibid.*: 29 – npr. (G jd.) *rūkē, žēnē* (potonje upravo pod tim naglaskom, a Vidović (*ibid.*) donosi još primjera s razvijenom duljinom) – ističe se (*ibid.*) da je u toj kategoriji uočena rijetka pojava izrazite duljine u tome govoru općenito). Tako nije i u novijemu govoru čije primjere donose Menac-Mihalić i Menac (2011: 315, 316, 321, 324), usp. (G jd.) *bajē, buzdē, nonē, tutlē*. Za noviji govor izrijekom se ističe (*ibid.*: 16) i da se prednaglasna duljina izgubila. Pojavljuje se razmjerno često (a prema Menac-Mihalić i Menac (*ibid.*: 15) redovito) dvostruki naglasak i gdje je bio kratak slog pred naglaskom, npr.

čòvìk, divjì, (ž. r. mn.) māmìle (Vidović 1992: 32, 33) < *čovìk, *divjì, *māmìle. Vidović (*ibid.*: 29) ističe kako je i u Ivana Kovačića (1897. – 1987.) on vrlo čest. Dvostrukoga naglasaka puno je i u još novijemu govoru (ovdje i u talijanizama na *-in*) premda ga primjerice govornici u dvadesetim godinama ne izgovaraju toliko često, te usporedi primjere kao (N mn.) *čákâvci, štákâvci* (Menac-Mihalić i Celinić 2012: 199), sa slijedom ´ ˘. Neoakut se ondje donekle čuva, i to prema Vidoviću samo u starijega stanovništva, dočim govornici srednje i mlađe dobi nemaju neoakuta. Čuvanje za noviji govor potvrđuje i ispitanik prema kojemu se navode prethodni primjeri (N mn.) *čákâvci, štákâvci*, no on oblike (I jd.) *glavõn* i *nogõn* drži poljičkima (*ibid.*: 199). Vidljive su mijene kao što je potpun izostanak prednaglasne duljine, a najmlađi govornici često potpuno prenose naglasak (Menac-Mihalić i Menac 2011: 16), usp. *bâlûn*, (G jd.) *rúkê*. Ipak taj govor danas još čuva neke leksičke osobine koje su nadasve arhaične u usporedbi s govorima Zadra i okolice uz obalu, kao što je zamjenica *čã* (doduše rijetko i samo u starijih, *ibid.*: 9). Dakle ovjerene su naglasne oscilacije, pri čemu novije su štokavske crte brojnije, no prijelazni dvostruki naglasak još je razmjerno čest.⁷

Milnarski govor tronaglasnoga je sustava u kojemu (kao uglavnom i drugdje u južnočakavskome dijalektu (Lisac 2010: 149)) izgubljena je zanaglasna duljina (Šimunović 2009 [2006]: 31). Naglasno mjesto općenito je staro te je ovdje posrijedi arhaičan otočni mjesni govor. Domaći primjeri koji se donose (*besìda*, *caklìt se*, *dītè*, *crìkva*, *jûdi* itd. (Marinković 2010: 85, 87, 88, 93)) pokazuju kako je naglasno mjesto uistinu stabilno. Ima duljenja ˘ > ˘ na samoglasniku *a* u neposljednemu slogu (npr. *bãcva* ‘bačva’ < *bãcva (Šimunović 2009 [2006]: 23, 31)) ili pojave neoakuta ograničena na neposljednji zatvoreni slog. Za potonju pojavu usp. povlačenje u (G jd.) *bījca* prema *bījãc* ‘grubo tkan pokrivač, biljac’, što je arhaizam (Kapović 2010: 71–72). Posvjedočeni su N i G jd. prema Marinković

⁷ Neki autori (Magner i Jutronić 2006: XIII) ne bilježe dvostruki naglasak jer ga ne ostvaruje većina populacije u korpusu, ali mu ne niječu postojanje, npr. *balàrin*, *botún* (*ibid.*: 8, 16; s bilježenjem samo duljine naglasaka, usp. *ibid.*: XIII–XIV). Drugi, pak, bilježe samo starije mjesto naglasaka, usp. *bruštulìn* (Šimunković i Kezić 2004: 40). Vremenska razlika među izvorima mala je (svjega dvije godine), no korpusi ponešto se razlikuju. Dočim Šimunković i Kezić bilježe naglasak prema bilježbi Radovana Vidovića u knjizi *Smij i suze starega Splitsa* i prema nautcima profesora Perislava Petrića, rodom iz Lučca (s razlikama prema govoru Veloga Varoša (*ibid.*: 12)), Magner i Jutronić (2006: XIII) uzimaju pretežito naglašivanje uz (prema bilježbi) distinktivno mjesto naglasaka prema uzusu Jutronić. Dakle, oscilacije u splitskome govoru postoje i ovisno o naselju, ali razlikuje se i bilježenje naglasnoga stanja, s usputnim bilješkama o naglasnim mijenama u nekih autora: usp. *botún*, *bòtun*, *bòtun/botún* ovisno o govorniku prema Magneru i Jutronić (*ibid.*: XIII–XIV).

(2010: 84, 85), a usp. i (Šimunović 2009 [2006]: 1157) *pīšmo* prema *vīnò* (prvo također arhaizam (Kapović 2010: 71–72)).

Korčulanski govor prema opisu i građi koju donose Kalogjera, Svoboda i Josipović (2008: IV–XVII, 2–417) ima četveronaglasni sustav u kojemu izostaje, no nepotpuno izgubljen je neoakut (koji živi u pamćenju nekih govornika, usp. *ibid.*: IX). To se tvrdi za primjere koje donosi Vinja (1998: 25, 27, 31 – usp. npr. *arsenāl, ašūn, babarīn*), čiji je naglasni sustav prema tome peteronaglasni. Premda ondje ima naglasnih pomaka, oni nisu svugdje provedeni te je u mnogim primjerima očuvano staro mjesto naglasaka, usp. *òndeka, onègā, ožèt* (Kalogjera, Svoboda i Josipović 2008: 227, 233), a tako je i uglavnom i u talijanizama na *-in*. Gotovo da nema više slijeda prednaglasne duljine i kratkosilaznoga naglasaka, za što primjere donosi još Moskvljević (1950: 184), npr. (ž. r. jd.) *bīlā*, (GA jd.) *mladīčā*. On se u suvremenome govoru javlja samo u ostatcima, usp. *cīnē* ‘jeftin’ (Kalogjera, Svoboda i Josipović 2008: 43) ~ (Blato) *cīnē* (Menac-Mihalić i Celinčić 2012: 36), stoga ga nema ni u primjera talijanizama na *-in* u kosim padežima n. p. B. U njima je prema većini primjera očuvano izvorno mjesto naglasaka u nominativu i povučen naglasak u kosim padežima, usp. odnos *bruškīn – bruškīna*. Sinkronijski se naglasni sustav korčulanskoga govora može oprimjeriti domaćim riječima na sljedeći način (prema Kalogjeri, Svoboda i Josipović): *ñēje, pēč, òzirat se < *ozīrat se, otpūta < *otpūtā, junāk < *junāk, nēmoč, òtōč* (posljednji primjer ima analošku (no fonološki očekivanu) zanaglasnu duljinu (usp. *môč : **tôč*)).

4. Naglasak talijanizama na *-in*

U praslavenskome dugi (kao i kratki) cirkumfleks mogao je stajati samo na početnome ili i jedinome slogu, usp. *gōrdь (Kapović 2015: 73, 74), a njegov odraz u hrvatskome jest dugosilazni naglasak, usp. *grād*, kompenzatornim duljenjem i *bôg < *bōgь* (*ibid.*: 230, 231–233).⁸ Nasuprot tomu, dugosilazni naglasak na do-

⁸ Tako su u govorima primjeri poput *grād* (i unutar podsustava imenica *i*-vrste: *vlāst*), *mlād*, *zlāto*, *prāse* jedini koji neprijeporno čuvaju taj naglasak, dakle on ondje je etimološki. U promjeni ima još primjera, npr. (V jd.) *bāko* prema (N jd.) *bāka*. Više o odrazu obaju starih cirkumfleksa (i kratkoga i dugoga), kao i o $\bar{\text{neocirkumfleksnoga}}$ i drugoga podrijetla pisano je u Kapović 2015: 230–272, 551–593.

metku u talijanizama na *-in* dosljedno se pronalazi u susačkome, vrgadinskome i, uz rijetke iznimke, u milnarskome govoru.

U susačkome govoru primjeri *berekîn*, *kapelîn*, *limuncîn* uvijek imaju dugosilazni naglasak i pripadaju naglasnoj paradigmi A, što se vidi po oblicima kosih padeža, usp. (G jd.) *berekîna*, *kapelîna*, *limuncîna* (Hraste, Hamm i Guberina 1956: 99), također i (Ilovik, N mn.) *γruštulîni* prema trojici autora. Naglasna paradigma A i dugosilazni aloton podudarni su Kapovićevim (2020: 532) zaključcima za talijanizme *e*-vrste. Za izgubljen neoakut u naglasnoj paradigmi B usp. odnos *Konâl* > *Konâl, (G jd.) *Konq̃lâ* < *Konâlâ (i ovdje su primjeri sklonidbene smjene naglaska prema Hrasti, Hammu i Guberini jer Kapović (2020: 498–532), s obzirom na to da se njegov članak bavi fonologijom susačkoga govora, takve alternacije navodi usput premda su očekivane za naglasnu paradigmu B (za ograničenu retrakciju u kosim padežima riječi koje imaju vjersko obilježje usp. (G jd.) *'kri:ža* uza starije *kri:ž*a, ali samo *'γri:xa* (*ibid.*: 525)); Kapović (*ibid.*: 510) svugdje umjesto <a> bilježi [ō] < *ā (*ibid.*: 526) koje se ne centralizira, tj., ne dobiva srednji izgovor kao kratko [o] (*ibid.*: 515), npr. (gl. pr. r. ž. r. jd.) *'do:la* 'dala' <(<) *dālâ (*ibid.*: 524)). Dugosilazni naglasak ondje nemaju samo talijanizmi na *-in* nego i neke dvosložnice te (rjeđe) trosložnice na *-un*, npr. *perûn* – *perûna*, *portûn* – *portûna*, *armarûn* – *armarûna* (Hraste, Hamm i Guberina 1956: 70) – takve primjere također ne donosi Kapović (2020: 498–532), no ni oni ne proturječe njegovu (*ibid.*: 532) zaključku o talijanizmima. Ostale dvosložnice i trosložnice imaju povijesno razvijen neoakut, za što usp. (Kapović 2020: 509) (L jd.) *fkantu:nu* prema (moj podatak, N jd.) *kantûn.⁹ Pritom se pojedini primjeri mogu sklanjati i s ujednačenim dugosilaznim naglaskom, usp. *maškûn* – *maškûna* (Hraste, Hamm i Guberina 1956: 70). Svi talijanizmi na *-in* i neki talijanizmi na *-un* stoga pripadaju naglasnoj paradigmi A, a ostatak talijanizama na *-un* priklonio se naglasnoj paradigmi B, gdje domaće imenice mogu imati dug slog pod naglaskom. Usp. *netjâk* (podatak ne navodi Kapović te bi se

⁹ Hraste, Hamm i Guberina još bilježe neoakut na etimološkom mjestu, usp. *maškûn*, *kovertûn* – (G jd.) *maškûnâ*, *kovertûnâ* (Hraste, Hamm i Guberina 1956: 106, 107). Prvi primjer pokazuje kraćenje prednaglasne duljine (*maškûnâ*), koje je posvjedočeno i u Kapovićevu (2020: 525–526) korpusu, premda rijetko u govoru/idiolentu ispitanice iz Gornjega Sela na Susku, gdje se prednaglasna duljina jako dobro čuva (*ibid.*: 509).

očekivalo *netjôk) prema (G jd.) *netjãkà* (*ibid.*: 106) (Kapović (2020: 509, 525) ima (G jd.) *liko:’ra* ‘liječnika’, *netjo:’ka*) spram (n. p. A) *dit̃ic* prema (G jd.) *dit̃ica*, gdje je samoglasnik kratak (usp. u Kapovića (*ibid.*: 502) “ u *d̃it* ‘djed’, (N mn.) *kozlići* (oboje n. p. A)). Uzmu li se dakle u obzir i drugi talijanizmi, dugosilazni naglasak nepravilno je proširen i inovacija, a osim talijanizama na *-in* prije mogao je obuhvaćati i sve talijanizme na *-un* ili barem dvosložnice. Množinski oblici (također prema trima autorima, no s očekivanim neoakutskim ostvarajem prema Kapoviću) (N mn.) *kapel̃ini* (Hraste, Hamm i Guberina 1956: 145) i (I mn.) *kant̃uni* (*ibid.*: 146) imaju ujednačen naglasak prema genitivu množine (prema trojici autora usp. *netjãci* prema (N mn.) *netjãci*, *ibid.*: 106 – također s podudarnom distribucijom prozodijskih jedinica prema Kapoviću) budući da je množinska promjena imenica muškoga roda razmjerno ujednačena (*ibid.*: 103, 104, 106). Takav naglasak može biti i prema jednosložnicama n. p. B u množini, usp. (s ~) N mn. – G mn. *yrôbi* – *yrôbi/yrôbof* prema N jd. – G jd. *yrôp* – *yrôbà* (*ibid.*: 106), a prema Kapoviću (2020: 503) usp. (N mn.) *kl̃uč̃i* (s očekivanim neoakutskim alotonom te s vrlo rijetkim [l̃]) pod utjecajem standardnoga jezika umjesto očekivana [l̃], usp. *kl̃uč̃*). Tako se dugosilazni naglasak očuvao u jednini i u tom položaju ishodom je talijanskoga utjecaja (javlja se ^ i naglasna paradigma A), te se potvrđuje Kapovićev (2020: 532) zaključak kako se u talijanizama preuzima talijanski izgovor i dugosilazni aloton.

Vrgadinski govor također ima stabilan dugosilazni naglasak, što pokazuju primjeri poput *mezarol̃in*, ali i primjeri poput *kapit̃o’ân* (Jurišić 1966: 71), dakle na *-o’an* – npr. (G jd.) *mezarol̃ina*, *kapit̃o’âna*. To pokazuje da je govor također pretrpio talijanski prozodijski utjecaj. Talijanizmi na *-un* ondje imaju neoakut, kako je i južnije posvjedočeno, usp. *fog̃un*, *frašk̃un* (Jurišić 1973: 56). Govor je naglasno-smjenbeno veoma razveden, što pokazuje i ujednačenost naglasaka u primjerima poput *p̃ut* – *p̃uta* prema neujednačenu *Běč* – *Běčà* (Jurišić 1966: 71, 72).

Šimunović nalazi u bračkim južnočakavskim govorima i primjere dvosložnica s neoakutom odnosno naglasne paradigme B. Međutim, ondje izrazito prevladava dugosilazni naglasak i naglasna paradigma A. Ona je oko sedam puta brojnija, npr. (n. p. A) *brušk̃in*, *dijamont̃in*, *jaspr̃in*, *kuš̃in*, *pjumb̃in*, *žard̃in* prema (n. p.

B) *bulîn, jasmîn, maškîn*. Rjeđe je zabilježeno naglasno kolebanje, npr. *boršîn/boršîn, pašarîn/pašarîn*. Samo jedan primjer s neoakutom od dvadeset i triju odnosi se i na milnarski govor, usp. *denkîn* (Šimunović 2009 [2006]: 178). Ostali su primjeri u milnarskome govoru dugosilaznoga naglasaka, a takve isključivo donosi Marinković (2010: 84–117). Ta se građa crpla samo iz toga govora i potvrđuje samo naglasnu paradigmu A, pri čemu neke od navedenih talijanizama nije bilježio Šimunović. Ovdje se navode svi talijanizmi na *-in* prema Marinković: *bronzîn, bŕštulîn, bruškîn, buletîn, t'alîn, fŕškîn, kaîn, kut'arîn, kut'erîn, lumîn, morbîn, pambuîn, perlîn, pijatelîn, piturîn, pjumîn, provîn, tantîn, zongulîn*. Dakle posrijedi također je govor s talijanskim prozodijskim utjecajem. Prema Šimunoviću na Braču ima i drugih rješenja za naglašeni slog, usp. *jardîn – jardîna* (također n. p. A; primjer rečenice s primjerom u rječniku jest za Selca), ali *žardîn – žardîna* (Bol) (Šimunović 2009 [2006]: 349, 1080). Ukupno gledano uslijed talijanskoga utjecaja prevladava naglasna paradigma A. Ona je mjestimice (*jardîn – jardîna*) preinačena u analiziranome podsustavu talijanizama pod utjecajem domaćih imenica kao *dîm – dîma* (*ibid.*: 33, 186), gdje je posrijedi duljenje pred zvonačnikom (*dîm < *dîm*).

U ostalim čakavskim govorima posvjedočeno je raznoliko stanje. Pritom dugosilazni naglasak prevladava u primoštenskome te u manjoj mjeri u splitskome govoru, a u ostatcima čuva se i u korčulanskome (premda je sinkronijski ondje postao i od neoakuta).

U primoštenskome govoru velika većina trosložnica te većina dvosložnica ima dvostruki naglasak i pripada naglasnoj paradigmi A. Primjeri su: *brùncîn, brùškîn, britulîn, bruštulîn, cigâlîn, cukârîn, kuçârîn, šufèrîn, tempèrîn, žveñârîn*. Trosložnice samo iznimno, a češće dvosložnice imaju neoakut, usp. *žardîn, lumîn, rebatîn*. Kada je posvjedočen neoakut, govori se o utjecaju domaćih riječi naglasne paradigme B kao *dibļāk, glavīc* (Perkov 2020: 86, 103), gdje je taj naglasak etimološki. Krene li se u dublju raščlambu, uviđa se kako *lumîn* nije pravi talijanizam na *-in*, tj., to je samo sinkronijski, usp. lat. *lūmen, -inis*, n., gdje je *lūmin-* osnovom. I *žardîn* jest germanski galicizam (usp. fr. *garden*), no bolje je prilagođen sustavu, usp. tal. *-ino* : fr. *-in*. U takvih je imenica uslijed raznovrsna podrijetla i morfološke neujednačenosti moguće očekivati prozodijski utjecaj domaćih riječi i neoakut (i n. p. B) je ondje svakako noviji. Prošireniji dugosilazni naglasak i naglasna paradigma A u drugih primjera povezuje se s

talijanskim utjecajem. Utjecaj je domaćih riječi očit i u podrijetlom novoštokavskome dugouzlaznome naglasku prema neoakutu u nominativu, usp. (G jd.) *žardina ~ diblaka*. U drugu ruku inače je npr. (G jd.) *bruncina, bruskina* itd., također s dugosilaznim naglaskom prema nominativu.

U splitskome govoru u najstarijih govornika, odnosno u već jako starih govornika u Vidovićeveu korpusu (čiji je članak, kojim se služimo, nastao gotovo dvadeset godina prije opisa Menac-Mihalić i Menac) pronalazi se dvostruki naglasak sustavno u nominativu, usp. *bulentîn, cukarin, fjorîn*. Fakultativan je i rjeđi u kosim padežima, usp. (I mn.) *cukariniman* prema (G mn.) *fjorîni/fjorîni*. Talijanizmi na *-un* ondje imaju neoakut u nominativu, usp. *bokûn, balancûn* (Vidović 1992: 42), dakle dugosilazni naglasak u talijanizama na *-in* novinom je prema njima i povezuje se s talijanskim utjecajem. Talijanizmi su na *-in* ondje listom naglasne paradigme A, dočim naglasnoj paradigmi B pripadaju talijanizmi na *-un*. Dvadesetak godina poslije i od još mlađih govornika Menac-Mihalić i Menac bilježe neoakut uz dvostruki naglasak u N jd. u većini primjera talijanizama na *-in*. Tako je u gotovo svim dvosložnicama i trosložnicama osim rijetkih, gdje bilježe samo dvostruki naglasak: npr. *berekîn/berèkîn, bičerîn/biçerîn, biškotîn/biškòtîn, boršîn/bòršîn, cekîn/cèkîn, mašklîn/màšklîn*, ali samo *mòrbîn, takujîn* (Menac-Mihalić i Menac 2011: 315, 316, 320, 324). I u talijanizama na *-un* ondje je vrlo slično stanje, pri čemu je svugdje fakultativno oboje, i neoakut i dvostruki naglasak, usp. *bokûn/bòkûn, marangûn/maràngûn* (*ibid.*: 315, 320). U kosim padežima prevladava dugouzlazni naglasak (npr. *berekina, biçerina, biškotina, boršina*), osim u (G jd.) *mòrbîna, takujîna : takujîna*. Naglasak kao *mòrbîna* može se sresti i u dubrovačkome govoru, a inače je rijedak u štokavskome.¹⁰ Vidljiv je utjecaj talijanizama na *-un*, koji u kosim padežima i u Vidovićeveu korpusu imaju dugouzlazni naglasak, što je plodom novoštokavskoga utjecaja, usp. (N mn.) *krakûni*. Ondje se još bilježi i neoakut u (A mn.) *miļûne*, kao i (N mn.) *mlûni* < *miluni (Vidović 1992: 36, 37, 38). Naglasak je talijanizama na *-un* uvijek dugouzlazni u korpusu iz 2011. godine. Došlo je dakle do njihova utjecaja na talijanizme na *-in* i prodora naglasne paradigme B osim u najstarijih (i izumrlih) govornika. Pritom su talijanizmi na *-in* nešto bolje očuvali posebnost, čime i naglasnu paradigmu A (*mòrbîn – mòrbîna, takujîn – takujîna (takujîna)*), odnosno još se čuva uneseni dugosilazni naglasak (npr. *berèkîn* pokraj *berekîn*).

¹⁰ Hvala Mati Kapoviću na podatku.

Dotle je u talijanizama na *-un* dvostruki naglasak nastao fonetskim povlačenjem od neoakuta (*bòkûn* < *bokûn*). Može se i dopuniti poglavlje o naglasku (Menac-Mihalić i Menac 2011: 15), gdje uza slobodnu distribuciju kratkosilaznoga naglasaka izvan prvoga sloga dolazi i dugosilazni naglasak. Njegova je distribucija, međutim, ograničena na središnji (npr. (G jd.) *takùjîna* prema *berekîna*) i češće završni slog talijanizama na *-in* (npr. (NA jd.) *takùjîn*, ali i *berekîn/berekîn*), gdje mu podrijetlo nije neoakutsko. Oba naglasaka, i kratkosilazni i dugosilazni, isključivo su dijelom dvostrukoga naglasaka u novijemu korpusu.

U korčulanskome velika većina primjera ima dugosilazni naglasak u nominativu jednine (npr. *babarîn*, *morbîn*) i dugouzlazni naglasak u kosim padežima (npr. *babarîna*, *morbîna*). Tako je u korpusu triju autora, no Vinja (1998: 31; 2003: 197) u srodnim primjerima dosljedno bilježi neoakut u nominativu, npr. *babarîn*, *morbîn*. Ondje je zastupljena naglasna paradigma B. S druge strane, primjera s dugosilaznim naglaskom svugdje u promjeni i n. p. A ima rijetko u triju autora, a još rjeđe u Vinje. Tri su primjera u novijemu korpusu (*oĉalîn*, *odolîn* i *patelîn*), a u starijemu Vinjinu oskudno su posvjedočena dva. To su *grbîn* (nejasno u kosim padežima) i (A mn.) *marendîne*. Vinjini su rječnici etimološke naravi i nisu imali svrhu popisati sve talijanizme na *-in* u korčulanskome govoru te ih je ondje manje. Međutim, kako Vinja još u sustavu razlikuje neoakut, primjeri *grbîn* i *marendîne*, gledani zajedno u tome korpusu, upućuju na iskonski dugosilazni naglasak i talijanski utjecaj, ne na izgubljeni neoakut. Bilježene su i razlike unutar korpusa i među njima. Tako se primjer *patelîn*, kako ga bilježi troje autora, u Vinje navodi kao *patelîn*, a Vinja ima i N jd. – G jd. *marendîn* – *marendîna*. Gledaju li se oba korpusa, stanje oscilira i pojedini primjeri sklanjaju se i prema naglasnoj paradigmi A i prema naglasnoj paradigmi B. U korpusu triju autora sreću se i primjeri *skàlin*, *škÿpin* – *skàlina*, *škÿpina* – još nekolicinu primjera bilježi Vinja. Oni su doživjeli pomak dugosilaznoga naglasaka, ali su i dalje sklanjani prema naglasnoj paradigmi A. Nasuprot takvim primjerima, dugosilazni naglasak nastao od neoakuta nikad se ne povlači, usp. *parangâl* (Kalogjera, Svoboda i Josipović 2008: IX), pa i *babarîn*. Dugosilazni naglasak koji je unesen prema talijanskome u korpusu triju autora također nije uvijek povučen, čemu svjedoči manji dio primjera talijanizama na *-in* poput *žàrdin* (*žardîn*), *Jozèpin* (*Jozepîn*) – *žardîna*, *Jozepîna*. Naglasak je potpuno povučen samo u *santùlin* – *santulîna*, također u triju autora. I ti primjeri idu prema n. p. B, no u N jd. *ˆ* je iskonsko. I primjeri poput *oĉalîn* i oni poput *skàlin* < **skalîn* upućuju na talijanski utjecaj i

sklanjaju se prema naglasnoj paradigmi A. Nasuprot njima, u *santùlin* i u primjera poput *Jozèpin* (*Jozepîn*)' u kosim padežima (i n. p. B) razmjerno je mladom pojavom. To se vidi po primjeru *kapìtan* (< *kapitân) – *kapitána* (u novijemu korpusu – Vinja to ne bilježi) u usporedbi s blatskim *kapitân* – (I jd.) *kapitânōn* (Milat Panža 2015: 190), s očuvanim $\hat{}$. Također za Korčulu usp. i (Vinja) *karîg* – *karîga*. U talijanizama na *-in* u korčulanskome tako je pod utjecajem primjera n. p. B poput *babarîn* – *babarína*. Ukupno gledano, primjeri poput *babarîn* – *babarína* daleko su najčešći i pridružuju im se primjeri poput *žârdin* (*žardîn*) – *žardína* te primjer *santùlin* – *santulina* (svi n. p. B), a najrjeđi primjeri su poput *oçalîn* i *skàlin* (svi n. p. A). Primjeri koji idu prema naglasnoj paradigmi A, kako je istaknuto, upućuju na (nekadašnji) $\hat{}$ prema talijanskome. Takav naglasak u N jd. imaju i primjeri poput *žârdin* (*žardîn*), a povučen je u *santùlin*. Za usporedbu, u blatskome govoru prema Milatu Panži ima nešto više primjera naglasne paradigme A, no n. p. B također prevladava, npr. *bruškîn* – *bruškîñă*. S dugosilaznim naglaskom svugdje također su tri primjera, no u većega broja primjera razvijena je promjena poput *grbîn* – *grbîna*. Tako je analogijom prema primjerima poput *kôn* < *kôn, s duljenjem pred zvanačnikom (*ibid.*: 11). Primjer *grbîn* u nominativu jednine za korčulanski bilježi i Vinja. Kada se sve uzme u obzir, vidljivim je talijanski utjecaj u korčulanskome u manjega broja primjera, pri čemu nije sigurno je li ikada pretezaio. Naime, primjeri poput *babarîn* šezdesetak su puta brojniji od primjera poput *oçalîn*, što je velikom prednošću n. p. B. Slično je i u Vinjinu korpusu. U *babarîn* (Vinja: *babarîn*) – *babarína* i drugih primjera naglasna se paradigma B probila pod utjecajem drugih imenica koje se tako sklanjaju, npr. (prema Moskovljeviću) *mladîc – *mladîcâ* (kasnijim razvitkom: *mladîca*). To je zato što su talijanizmi na *-in* razmjerno brojan sloj posuđenica u korčulanskome prema korpusu triju autora i analogija je lako djelovala. Dakle, i u korčulanskome govoru vidi se izvorno $\hat{}$, koje je u nekim primjerima zamijenjeno novijim naglasnim tipom.

Analizirani čakavski govori naglasno su uglavnom arhaični. Opisom stanja u talijanizama na *-in* u svim tim govorima postaje razvidan doseg ili snaga talijanskoga utjecaja u tom dijelu leksičkoga sustava. Takav se zaključak može preslikati i šire jer se govori protežu od sjevera prema jugu, a i dosta sjevernije neki govori (kao barbanski (Pliško 2000)) imaju dugosilazni naglasak svugdje u promjeni. Za korčulanski govor podrobnijom se usporedbom građe i s čakavskim blatskim govorom utvrđuje pravilnost nastanka dugosilaznoga naglasaka

barem u nekim primjerima. Ondje izrazito prevladava naglasna paradigma B, a tek odnedavna tako je i u splitskome govoru. Građa je uglavnom crpljena iz dijalektnih rječnika s akcentuiranim primjerima. To su za vrgadinski (Jurišić 1973), primoštenski – zapravo govor Burnjega i Južnoga Primoštena (Perkov 2020: 57–306), splitski (Vidović 1992: 42–46, Menac-Mihalić i Menac 2011: 315–325), milnarski (Šimunović 2009 [2006]: 77–1090, Marinković 2010: 84–117) te korčulanski (Kalogjera, Svoboda i Josipović 2008). Ti su rječnici uzeti u razmatranje jer zajedno s dijalektnim opisima temeljito opisuju jezičnu građu i mijene u govorima. Iako za splitski govor ima još dijalektnih rječnika, Vidovićeve građa iz priručnoga rječničića dobro pokriva stanje gdje su talijanizmi na *-in* u cijelosti dugosilazno naglašeni. Analizi se građe pristupilo nakon cjelovita konzultiranja rječnikâ i naglasne obrade primjerâ koji se u njima nalaze, čime je dobiven uvid u opće stanje u naglašivanju. Uz opis prema rječniku korčulanskoga govora primjeri iz Korčule uspoređuju se s onima u rječniku blatskoga govora (Milat Panža 2015). U Vinjinim etimološkim (1998; 2003; 2004) rječnicima, koji se također rabe za opis naglasaka u korčulanskome govoru, pristupilo se samo analizi akcentuiranih primjera iz toga govora.¹¹ U svih šest govora analizirani su samo primjeri kojima je zapisan ili poznat naglasak i u N jd. i u G jd., a izbjegavani su i toponimi. Za primoštenski govor radi jasnijega objašnjenja n. p. B u talijanizama na *-in* iz građe naveden je samo manji dio „nepravih” talijanizama na *-in*, odnosno talijanizama koji im dočekom samo sličje. I s njima naglasna paradigma A izrazito prevladava nad naglasnom paradigmom B u tome govoru. Kako se vidi, neki su rječnici uklopljeni ili pridodani opisu. Za susački korišteni su ponajprije primjeri prema Kapovićevoj (2020: 498–532) građi jer je Kapović precizno opisao elemente fonologije toga govora, što je uključivalo detaljnije podatke o naglasnome sustavu te navlastito o naravi dugoga naglasaka te s tim u svezi o distribuciji neoakutskoga i dugosilaznoga alotona. Stoga se primjeri daju njemu ako ih navodi, dočim se, ako to nije slučaj, navode oblici iz opisa (Hraste, Hamm i Guberina 1956: 5–150), gdje je stanje podudarno primjerima u rječniku (*ibid.*: 150–185). Budući da su podatci iz opisa trojice autora morfološki sustavniji (a članak se zapravo bavi morfološkom naglasnom smjenom), ondje gdje se navode podatci prema trojici autora, navodi se podudarnost s Kapovićevim zaključcima o prozodiji ili dio oblika koje i on navodi. Neki su rječnici različiti po

¹¹ Pritom su svugdje u analizi izbjegavani primjeri s posve rijetkim naglasnim sljedovima jer su mogli biti pogrešno zapisani ili se može provjeriti da su pogrešni naknadnim upitom izvornim govornicima.

broju opisivanih govora. Tako Šimunovićev rječnik donosi primjere iz brojnih bračkih govora, pa i milnarskoga. Nasuprot njemu, rječnik koji donosi Marinković (2010: 84–117), koji je sastavila Menac-Mihalić, daje potvrde brojnih riječi samo za milnarski govor. Pritom pojedine riječi, pa tako i neki talijanizmi na *-in*, izostaju u Šimunovića, što je važno za cjelovitiji zaključak o milnarskome govoru. Katkada rječnici ipak s nevelikim vremenskim odmakom opisuju podosta različito stanje. To je slučajem glede splitskoga govora i neizmjereno pomaže u opisu mijena talijanizama na *-in* u tome govoru. Slično je i za korčulanski govor, no ondje posrijedi je ponajprije sustavno povlačenje neoakuta u novijoj građi. Od svih govora naglasak je u talijanizama na *-in* posve stabilan jedino u susačkome i vrgadinskome govoru, dočim u drugim govorima u manjoj ili u većoj mjeri postoje oscilacije po primjerima.

Očito je dakle kako je talijanski jezik utjecao na pojavu dugosilaznoga naglaska i n. p. A u talijanizama na *-in* u šest čakavskih govora. Tako je i sinkronijski u susačkome, vrgadinskome, milnarskome (u potonjem uz rijetke iznimke), većinom i u primoštenskome i donedavna većinom u splitskome govoru. To se prema manjem broju primjera vidi i u korčulanskome govoru, gdje je usporedbom s blatskim govorom očito kako su prije bili nešto češćima (ne i pretežitima). U splitskome govoru n. p. B tek je nedavno prevladala uz tragove n. p. A. Neoakut i n. p. B obično nastaje pod utjecajem domaćih riječi slavenskoga podrijetla (u Korčuli i Primoštenu), ali i pod utjecajem talijanizama na *-un* (u novijem splitskom govoru). I neki drugi govori – što štokavski, što čakavski – imaju dugosilazni naglasak u talijanizama na *-in*, usp. (Župa na Pelješcu) *funistrîn* (Tomelić-Ćurlin – Mihaljević 2007: 382), (Barban, G jd.) *margerîna* (Pliško 2000: 203). To pokazuje da je pojava ovjerena i u drugim govorima osim ovdje analiziranih. Svugdje je ondje promjenom naglasne distribucije prvotno uglavnom prevladala naglasna paradigma A, a pod utjecajem riječi koje joj pripadaju mjestimice naknadno se razvila i naglasna paradigma B. Dugosilazni je naglasak u talijanizama na *-in* stoga uglavnom svojinom različitih čakavskih govora.

Shematski prikaz razvoja naglaska talijanizama na *-in* u primoštenskome, splitskome i korčulanskome

Primošten (Burnji i Južni Primošten) *žardîn* (: *diblāk*), *britulîn* – *žardîna* (: *diblāka*), *britulîna* (n. p. B, n. p. A) <<(<) **žardîn*, **britulîn* – **žardîna*, **britulîna* (n. p. A);

Split *bičerîn/bičerîn* – *bičerîna* (: *bokûn/bòkûn* – *bokûna*), *mòrbîn* – *mòrbîna* (n. p. B, n. p. A) <<(<) **bičerîn*, *mòrbîn* – **bičerîna*, **morbîna* (n. p. A) < **bičerîn*, **morbîn* – **bičerîna*, **morbîna* (n. p. A);

Korčula, a) *babarîn* (*babarîn*) – *babarîna* (n. p. B) <<(<) *babarîn* – *babarîna* (n. p. B) << **babarîn* – **babarîna* (n. p. A) (: **mladić* – *mladića*); b) *očalîn* – *očalîna* (n. p. A); c) *skàlin* – *skàlina* (n. p. A) < **skalîn* – **skalîna* (n. p. A); d) *santulîn* – *santulîna* (n. p. B) <<(<) *santulîn* – **santulîna* (n. p. A) (ali sinkronijski *beñàmin* (*beñamîn*) – *beñamîna*, s dulje očuvanim $\hat{}$ u N jd. i primljenim $\acute{}$ u G jd.) < **santulîn* – **santulîna* (n. p. A).

5. Zaključak

Usljed prozodijskoga utjecaja talijanskoga jezika u šest čakavskih govora u talijanizama na *-in*, uz mjestimice neke druge talijanizme, razvio se dugosilazni naglasak svugdje u promjeni, koji je često vidljiv i danas. On je još ovjeren u susačkome, vrgadinskome i (uz rijetke iznimke) milnarskome, uz preinake i u primoštenskome te u splitskome i u korčulanskom govoru. U tom slučaju prevladala je naglasna paradigma A. Naglasnoj paradigmi A danas pripada manjina primjera iz splitskoga i korčulanskoga govora. Ondje se pod utjecajem domaćih riječi slavenskoga podrijetla (Korčula) odnosno talijanizama na *-un* (Split) uglavnom razvila naglasna paradigma B. Stanju je u pretežitih primjera u Korčuli po utjecaju domaćih riječi blisko ono u rjeđih primjera u Primoštenu, gdje još uvijek prevladava naglasna paradigma A. Dakle dugosilazni naglasak u talijanizama na *-in* pojavljuje se u svih šest čakavskih govora u različitoj mjeri, što je inovacija.

Literatura

BOERIO, GIUSEPPE. 1829. *Dizionario del dialetto veneziano*. Coi tipi di Andrea Santini e figlio. Venezia.

- BROZOVIĆ, DALIBOR. 1997. Narječja hrvatskog jezika. *Hrvatski leksikon. Sv. 2., L-Ž*. Ur. Vujić, Antun. 155–156. Naklada Leksikon. Zagreb.
- ČILAŠ, ANKICA. 2002. *Fonologija ikavskih štokavskih govora između rijeke Krke i Nere-tve*. Magistarski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 109 str.
- HRASTE, MATE; HAMM, JOSIP; GUBERINA, PETAR. 1956. Govor otoka Suska. *Hrvatski dija-lektološki zbornik 1*. 5–213.
- JURIŠIĆ, BLAŽ. 1966. *Rječnik govora otoka Vrgade. Dio 1., Uvod*. JAZU. Zagreb.
- JURIŠIĆ, BLAŽ. 1973. *Rječnik govora otoka Vrgade. Dio 2., Rječnik*. JAZU. Zagreb.
- KALOGJERA, DAMIR; SVOBODA, MIRJANA; JOSIPOVIĆ, VIŠNJA. 2008. *Rječnik govora grada Korčule*. Novi liber. Zagreb.
- KAPOVIĆ, MATE. 2004. Jezični utjecaj velikih gradova. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 30/1*. 97–105.
- KAPOVIĆ, MATE. 2010. Naglasak o-osnova muškoga roda u hrvatskom – povijesni razvoj. *Filologija 54*. 51–109.
- KAPOVIĆ, MATE. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije*. Matica hrvatska. Zagreb.
- KAPOVIĆ, MATE. 2020. Notes on the Phonetics, Phonology and Prosody of the Čakavian Dialect of Susak. *Zeitschrift für Slawistik 65/4*. 498–534. doi.org/10.1515/slav-2020-0024.
- KURTOVIĆ BUDJA, IVANA. 2010. Kopneni čakavski govori u okolici Splita, Šibenika i Zadra. *Prinosi hrvatskoj dijalektnoj fonologiji*. Ur. Lončarić, Mijo. 79–157. Književni krug – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Split – Zagreb.
- KURTOVIĆ, IVANA. 2005. O govorima šibenskoga zaleđa – župe Konjevrate i Mirlović Zagora. *Zbornik radova znanstvenoga skupa Sela šibenskoga zaleđa – župa Konjevrate i Mirlović Zagora u prošlosti*. Ur. Gulin, Ante. 533–540. HAZU. Zagreb.
- LISAC, JOSIP. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Za-greb.
- LISAC, JOSIP. 2010. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.
- MAGNER, THOMAS F.; JUTRONIĆ, DUNJA. 2006. *Rječnik splitskog govora = A dictionary of Split dialect*. Dubrovnik University Press. Zagreb – Dubrovnik – Durieux.
- MARINKOVIĆ, MAGDA (ur.). 2010. *Ce*. Općina Milna. Milna.
- MENAC-MIHALIĆ, MIRA; CELINIĆ, ANITA. 2012. *Ozvučena čitanka iz hrvatske dijalekto-logije*. Knjigra. Zagreb.
- MENAC-MIHALIĆ, MIRA; MENAC, ANTICA. 2011. *Frazeologija splitskoga govora s rječni-cima*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

MILAT PANŽA, PETAR. 2015. *Rječnik govora Blata na Korčuli*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

MOSKOVLJEVIĆ 1950. = Московљевић, Милош. 1950. Govor ostrva Korčule. *Srpsku dijalektološki zbornik* 11. 153–223. [Moskovljević, Miloš. 1950. Govor ostrva Korčule. *Srpski dijalektološki zbornik* 11. 153–223.]

PERKOV, DUŠAN. 2020. *Govor Burnjega i Južnoga Primoštena*. Naklada Bošković. Split.

PLIŠKO, LINA. 2000. *Govor Barbanštine*. Filozofski fakultet. Pula.

REMETIĆ 2004. = Реметић, Слободан. 2004. О шесточланом прозодијском систему у говору Кладња и околине. *Живот и дело академика Павла Ивића*. Ур. Планкош, Јудита. 651–659. Градска библиотека – САНУ – Народна библиотека Србије – Институт за српски језик САНУ – Матица српска – Филозофски факултет. Суботица – Београд – Нови Сад. [Remetić, Slobodan. 2004. О шестоћланом прозодијском систему у говору Кладња и околине. *Живот и дело академика Павла Ивића*. Ур. Планкош, Јудита. 651–659. Градска библиотека – САНУ – Народна библиотека Србије – Институт за српски језик САНУ – Матица српска – Филозофски факултет. Суботица – Београд – Нови Сад.]

ŠIMUNKOVIĆ, LJERKA; KEZIĆ, MAJA. 2004. *Glosar kuhinjske i kulinarske terminologije romanskog podrijetla u splitskome dijalektu*. Dante Alighieri. Split.

ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009². *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.

TOMELIĆ-ČURLIN, MARIJANA; MIHALJEVIĆ, NIKICA. 2007. Romanski jezični utjecaj u terminologiji kuće u Župi na poluotoku Pelješcu. *Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi* XXXV/2. 379–395.

VIDOVIĆ, RADOVAN. 1992. Primjer dvostrukog različitog naglaska u splitskom čakavskom govoru (vernakularu) prve polovice XX. stoljeća. *Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi* XX/2. 27–50.

VINJA, VOJMIR. 1998. *Jadranske etimologije: jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*. Knj. 1., A–H. HAZU – Školska knjiga. Zagreb.

VINJA, VOJMIR. 2003. *Jadranske etimologije: jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*. Knj. 2., I–Pa. HAZU – Školska knjiga. Zagreb.

VINJA, VOJMIR. 2004. *Jadranske etimologije: jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*. Knj. 3., Pe–Ž. HAZU – Školska knjiga. Zagreb.

The Accent of Italian Borrowings Ending in *-in* in eight Croatian Dialects

Abstract

In this paper, we have dealt with an Italian prosodic influence upon the lexical loanwords ending in *-in*, namely, in six čakavian dialects: Susak, Vrgada, Primošten, Split, Milna, and Korčula. The paper deals with them synchronically and, in part, diachronically. It analyses the imported place of stress with a secondary long-falling tone in one set of dialects, and mostly an altered tone (neoacute in Nsg. and originally an ending-bound short-falling one in oblique cases) in the other one. Therefore, in the first set of dialects, we find the accent paradigm A, while in the second one, the accent paradigm B is developed under the influence of stress in words that belong to it. Next to a. p. B, the a. p. A is still predominant in the Primošten dialect, while rarer in Split and, especially, Korčula. It is shown that, originally, there existed (or still exists) the long-falling tone everywhere except, in large part, the Korčula dialect, where it probably never prevailed. That, in itself, is an innovation rather than an archaic accent trait.

Ključne riječi: talijanski, hrvatski, talijanizam na *-in*, naglasak, naglasna paradigma A

Keywords: Italian, Croatian, Italian loanword in *-in*, accent, accent paradigm A